

Janusz Aptacy

"Pomyśleć świat jako całość : według
św. Grzegorza z Nyssy", Elżbieta
Kotkowska, Poznań 2003 : [recenzja]

Studia Ecologiae et Bioethicae 5, 579-581

2007

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

właściwie uprawiana powinna opierać się na silnym fundamencie filozoficznym, głównie antropologicznym i biblijno-teologicznym, nie deprecjonując oczywiście osiągnięć nauk empirycznych. Na to integralne widzenie świata zwraca uwagę O. Clément.

Istotne treści ukazane w książce językiem poetyckim i nieraz jakby „na skróty”, choć czasem trudne do wydobywania, urzekają swoją głębią i przemawiają do wyobraźni współczesnego człowieka. Książka ta godna jest polecenia zarówno wykładowcom, jak i studentom teologii, głównie zaś protologii i antropologii teologicznej oraz wykładowcom prowadzącym konwersatoria z teologii dla studentów różnych kierunków filozoficznych także ekologii człowieka. W opracowaniu tym pięknie spotykają się ze sobą prawda biblijno-teologiczna i poszukiwania filozoficzne, głównie zaś greckie.

Janusz Aptacy

Elżbieta Kotkowska, ***Pomyśleć świat jako całość według św. Grzegorza z Nyssy***, Księgarnia św. Wojciecha, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Poznań 2003, ss. 196.

Jan Paweł II pisał, że wiara i rozum są dwoma skrzydłami, na których duch ludzki unosi się ku kontemplacji tej samej prawdy (zob. *Fides et ratio*, nr 1). Niniejsza recenzowana publikacja autorstwa Elżbiety Kotkowskiej, będąca opracowaniem myśli św. Grzegorza z Nyssy na temat szeroko pojętego świata, jest niewątpliwie potwierdzeniem słów Papieża. Św. Grzegorz wielki teolog, filozof i mistyk udowadnia bowiem jak bardzo wiara potrzebuje rozumu a rozum wiary. Ten ojciec Kościoła wskazuje jak zarówno teologia, filozofia i nauki przyrodnicze, każda na swój sposób i przy pomocy właściwej sobie metodologii, odkrywają tę samą prawdę. Prawda bowiem nie może zaprzeczać jedna drugiej. Gdyby tak było, któraś z nich nie byłaby prawdą. Biskup z Nyssy, jak zauważa Kotkowska już we Wstępie, to pisarz, którego interesują nie tylko tematy tradycyjnej teologii. W centrum jego zainteresowań znajdują się problemy nauki o człowieku. Zastanawia się on nad człowiekiem, jego pochodzeniem i odniesieniem zarówno do Boga, jak i do wszechświata.

Recenzowana książka Elżbiety Kotkowskiej, będąca publikacją jej rozprawy doktorskiej, składa się z czterech zasadniczych rozdziałów. Przed rozdziałami Autorka zamieściła wykaz skrótów i wstęp a po nich zakończenie, notę biograficzną św. Grzegorza z Nyssy, bibliografię oraz krótkie streszczenie w języku angielskim.

W zasadniczą tematykę pracy wprowadza już rozdział I: „Stan człowieka i kosmosu pomiędzy stworzeniem a upadkiem”. Ukazane jest tutaj powołanie kosmosu do istnienia, relacja między kosmosem a szatanem, zadania człowieka wobec kosmosu. Człowiek ma kierować kosmosem przez fakt bycia stworzonym „na obraz i podobieństwo Boga”, przez fakt swojej wolności i rozumności. Ciekawe jest także przedstawienie świata i wszechświata jako dialogu między Bogiem a człowiekiem i człowiekiem a Bogiem. Jest to temat szczególnie drogi teologii Wschodu chrześcijańskiego, dziś pielęgnowanej głównie przez teologów prawosławnych. Grzech pierworodny jest według Grzegorza z Nyssy odcięciem od Źródła życia. Skutkiem tego odcięcia jest śmierć duszy a także zniszczenie harmonii wszechświata. W rozdziale II Autorka ukazuje człowieka i wszechświat w wymiarach paschalnych. Przez wcielenie Syna Bożego nastąpiło odnowienie rodzaju ludzkiego a także porządku kosmosu, przez śmierć Chrystusa na krzyżu zostało pokonane zło w człowieku i wszechświecie; przez człowieka również wszechświat może uczestniczyć w sakramentalnej obecności wcielonego Słowa. Rozdział III zatytułowany jest: „Stan oczekiwania na wypełnienie Paschy człowieka i kosmosu”. Został tu opracowany temat śmierci człowieka w Bożym planie zbawienia, człowiek w kosmosie w życiu poza ciałem, kosmologiczno-antropologiczny aspekt trwania duszy w życiu poza ciałem, uzdolnienie duszy do pełnego przyjęcia ciała, przemiana czasu w wieczność, kosmologiczny wymiar świętych obcowania. W rozdziale IV Kotkowska ukazuje naukę św. Grzegorza z Nyssy na temat pełni człowieka i kosmosu. Ta pełnia możliwa jest tylko dzięki wcieleniu, śmierci i zmartwychwstaniu Jezusa Chrystusa. Stąd konieczność obrony wiary w Zmartwychwstanie i jej uzasadnienie a także ukazanie natury Zmartwychwstania. Poprzez sąd ostateczny i „drugie zmartwychwstanie” nastąpi odnowienie wszystkiego. Zarówno człowiek, jak i wszechświat zostanie odnowiony w Chrystusie. Dzięki człowiekowi, który skupia w sobie to, co cielesne i to, co duchowe możliwe jest otwarcie się całego kosmosu na Bożą moc. Człowiek w swojej wolności poddając się Jezusowi – Sprawcy przebóstwienia kroczy drogą ku przebóstwieniu. Przebóstwienie jest bowiem „zamieszkaniem” Słowa w człowieku. To przez człowieka w Chrystusie również cały kosmos może być poddany Bogu i w ten sposób może on osiągnąć pełnię życia w Bogu.

W niniejszej książce Autorka dokonuje głębokiej analizy wizji św. Grzegorza z Nazjanzu odnośnie człowieka i wszechświata. Ta wizja opiera się na nieprzerwanej miłości Boga do ludzi i do całego stworzenia; miłości, która obecna była również po grzechu pierworodnym. Bóg jednak wypędzony, przez grzech ze swego stworzenia, nie mógł działać w nim od wewnątrz, podtrzymywał go niejako „od zewnątrz”, aby to, co istnieje nie popadło w nicość. Potrzeba było przyjscia Jezusa Chrystusa, który jako Bóg – Człowiek otworzył na nowo stworzenie swojemu Stwórcy i to On ze swoim Wcieleniem i Zmartwychwstaniem jest w centrum wszechświata. W Nim i przez Niego realizuje się perspektywa historiozbawcza człowieka i kosmosu.

Książka Elżbiety Kotkowskiej mimo swego naukowego charakteru odznacza się niezwykłą przejrzystością i komunikatywnością języka. Daje się tu odczuć niezwykła fascynacja Autorki myślą wielkiego Biskupa z Nyssy – Doktora Kościoła. Fascynacja tą myślą i ukazanie jej w niezwykle aktualny sposób sprawia, iż udziela się ona także czytelnikowi. Kotkowskiej chyba zależy na tym, aby studium myśli wielkiego Kapadoccyka nie pozostało na półce, ale by było wykorzystane, myślę, że również w katechezie. Autorka znana jest także z wielu publikacji dotyczących metody w katechezie, zarówno w szkole podstawowej, gimnazjum, jak i w szkole średniej. Opublikowała szereg artykułów w miesięczniku „Katecheta” poświęconym katechezie i wychowaniu religijnemu. Jest ponadto autorką katechez w dwóch tomach „Katechezy dla szkół średnich” pod red. A. Bałoniak wydanych przez Księgarnię św. Wojciecha w Poznaniu w roku 2000 i 2002.

Książka „Pomyśleć świat jako całość według św. Grzegorza z Nyssy” to publikacja niezwykle godna polecenia z wielu względów. Należy tu wspomnieć choćby wzrost zainteresowania tematyką środowiska w ogóle, a także w literaturze teologicznej. Coraz częściej we współczesnej teologii podkreśla się, że wszechświat podobnie jak człowiek, oczekuje wypełnienia się dziejów zbawienia. Autorka zaznacza to już we Wstępie recenzowanej książki, że coraz więcej teologów zwraca uwagę na współzależność losów człowieka i wszechświata. Człowiek jest bowiem związany z kosmosem w potrójny sposób: po pierwsze tak jak reszta świata stworzonego i on został stworzony „z niczego”; po drugie jako byt stworzony on również podlega prawom zmienności i przemijania i po trzecie człowiek razem z kosmosem ma wspólne powołanie do rozwoju ukierunkowanego na wspólny cel, jakim jest wypełnienie historii wszelkiego stworzenia w Bogu.

Często protologia i antropologia teologiczna prowadzone są w kierunku właściwie pojętej ekologii. Nie pomniejszając zasług nauk empirycznych w ekologii należy jednak podkreślić ich komplementarność w odniesieniu do nauk teologicznych i filozoficznych. Nie można uprawiać ekologii w oderwaniu od szeroko pojętej antropologii, zarówno teologicznej jak i filozoficznej. To zainteresowanie ekologią widoczne jest również u młodzieży, której niewątpliwie można by przedstawić naukę św. Grzegorza na temat integralnego widzenia świata.

Książka więc Elżbiety Kotkowskiej godna jest polecenia nie tylko zajmującym się teologią i filozofią, ale także właściwie rozumianą ekologią oraz edukacją ekologiczną, która dąży przeciw do przywrócenia harmonii między człowiekiem a wszechświatem; tej harmonii zniszczonej wskutek grzechu pierworodnego-wskutek zerwania więzi ze Stwórcą, na co zwraca uwagę św. Grzegorz z Nyssy a co Autorka książki w sposób niezwykle jasny i interesujący ukazała.

Janusz Aptacy